

Valeriu Bărbuceanu

Dicționar de
instrumente muzicale

PREVIZUALIZARE

Editura Muzicală
GRAFOART

SISTEMATIZAREA INSTRUMENTELOR MUZICALE

1. Pseudo-instrumente			
2. Instrumente de percuție	idiofone	cu sunet determinat	
		cu sunet nedeterminat	
	membranofone	cu sunet determinat	
		cu sunet nedeterminat	
3. Instrumente cu coarde	frecate	cu un arcus	
		cu o roată	
	ciupite	cu degetele	
		cu un mecanism cu claviatură	
	lovite	cu o baghetă	
		cu un mecanism cu claviatură	
4. Instrumente de suflat (aerofone)	cu ambușură terminală	fără orificii digitale	
		cu orificii digitale	
	cu ambușură laterală	cu orificii digitale	
		cu un mecanism cu clape	
	cu ancie simplă din lemn	fără orificii digitale	
		cu orificii digitale	
		cu un mecanism cu clape	
	cu ancie simplă din metal		
	cu ancie dublă	cu orificii digitale	
		cu un mecanism cu clape	
	cu muștiuc	cu culisă	
		cu clape (valve)	
		cu pistoane	
		cu orificii digitale	
cu rezervor de aer	cu ancie simplă sau dublă		
	cu claviatură		
5. Instrumente hibride			
6. Instrumente muzicale mecanice, electrice și electronice			

SCARA GENERALĂ SONORĂ ORGANIZATĂ PE SISTEMUL OCTAVELOR

Do do 1 do 2 do 3 do 4 do 5 do 6

NOTAȚIA MUZICALĂ ÎN CHEI

Violină Alto Tenor Bas

TABEL CU ABREVIERI

Abrevieri generale	Popoare
abrv.= abreviere	alb.= albanez
acomp.= acompaniament	bulg.= bulgar
c.= coarde	cro.= croat
cca.= circa	dan.= danez
crom.= cromatic	engl.= englez
diat.= diatonic	elv.= elvețian
d.Hr.= după Hristos	estn.= eston
echiv.= echivalent	fin.= finlandez
ef. real= efect real	fr.= francez
gr. etn.= grup etnic	germ.= german
instr.= instrument	gr.= grec
î= înălțime	it.= italian
î.Hr. = înainte de Hristos	irl.= irlandez
înt. scr. = întindere scrisă	isl.= islandez
înt. crom. = întindere cromatic	lat. = latin
L = lungime	let. = leton
l = lățime	lit. = lituan
lim. op. = limite optime	maced. = macedonian
not. muz. = notație muzicală	magh. = maghiar
prov. = provincie	norv. = norvegian
reg. = regiune	old. = olandez
sec. = secol	port. = portughez
Sigle	rom. = român
’= picior, veche unitate de măsură a lungimii în Anglia cu valoarea de 32,4 cm.	slov. = slovac
► = sinonim	sp. = spaniol
↑ = vezi	srb. = sârb
b = bemol	
# = diez	
Ø = circumferință	

A

AARTSCISTER, old. ↑ archicister.

AARTSLUIIT, old. ↑ arciliuto.

ABA, instrument de suflat de lemn cu ancie dublă, de factură populară, tip de oboi fără clape, întâlnit în Egipt.

ABENDAIR, instrument de percuție membranofon, tip de tamburină cu strune, prezent în practica muzicală africană din Algeria, Maroc, Sahara, Tunisia. Echiv.: bandar, pandero.

ABENG, pseudo-instrument de suflat, var. de mirliton răspândit în Gabon (Africa ecuatorială).

ABUB ► Anbūb, termen sirian și ebraic pentru instrumente de suflat de lemn cu ancie dublă. În *Talmud* (legea mozaică) indică un flaut sau un cimpoi. În ebraica modernă înseamnă oboi. Echiv.: hālīlu, imbubu, m'abuba.

ABUBOYO, instrument cu coarde ciupite, var. de sanza congoleză fără cutie de rezonanță, formată dintr-un număr variabil de lamele metalice de diferite lungimi, prinse pe un cadru de lemn. Sunetele se obțin ciupind lamelele cu degetele.

ACBABA, instrument monocord persan.

ACETABULA ► Acitabula, lat.: instrument de percuție idiofon cu sunet nedeterminat, tip de talgere folosite în practica muzicală din Roma antică. Este semnalat mai întâi de eruditul latin Cassiodore și de Isidor din Sevilla.

ACITABULA, lat.: ↑ acetabula.

ACORDEON, [it. armonica a manticino, fish-armonica; fr. accordéon; germ. Akkordeon, Zieharmonika; engl. accordion]. Instrument de suflat cu rezervor de aer și claviatură. Claviatura mâinii drepte este formată din clape, iar cea a mâinii stângi din butoane numite „bași”. Fiecărei claviaturi îi corespunde un spațiu în interiorul instrumentului, unde sunt fixate, pe rame speciale, lamele sau ancii metalice. Apăsând pe o clapă sau pe un buton se deschide o supapă de admisie a aerului spre lamelă, punând-o în vibrație. Burduful, format din mai multe pliuri, poate fi manevrat în ambele sensuri, el asigurând o rezervă continuă de aer. Claviatura mâinii drepte realizează melodia, iar claviatura mâinii stângi o armonizează cu acorduri standard până la patru sunete. Butoanele bașilor se împart în două categorii: butoane ce redau un singur sunet și butoane ce redau trei sau patru sunete diferite sub formă de acorduri majore, minore, septimă dominantă și septimă micșorată. Instrumentele profesionale sunt dotate cu taste capabile să schimbe automat timbrul sunetelor emise. Unul din cele mai evaluate

modele este acordeonul electronic de concert – Elkavox. Partea electronică a acestuia este formată din: registre timbrale de chitară, violină, ukulele, oboi, clarinet, saxofon, trompetă, trombon și nai; un sintetizator solist cu Preset; memorizări digitale complete cu patru comenzi; 24 de ritmuri; modulații stereofonice. Partea mecanică cuprinde: claviaturi cu 46 de clape și 120 de bași; registre de voci pentru acordaj principal de tip Master Tune; 4 voci de canto; o pedală pentru efecte de glissando. ♦ La începutul sec. al XIX-lea în Europa, G. J. Grenie a reactualizat sistemul cu ancii libere metalice, puse în vibrație cu ajutorul unei surse de aer. Procedeu este cunoscut din Antichitatea chineză, aparținând împăratului chinez Nyukua (cca 3000 de ani î.Hr.) și menționat în una din cele cinci cărți clasice, *Shi Jing (Cartea Poemelor*, cca 1100 de ani î.Hr.). La început aceste lamele erau din trestie sau din lemn, înlocuite mai târziu cu lamele metalice. Acest procedeu a stârnit interesul multor muzicieni și inventatori europeni care au creat o serie de instrumente noi ca armoniu (1810), aeolina (1816), Physharmonika (1818), colina (1820), aura (1821), muzicuța (1821),

Handharmonika, Handäoline (1822), symphonium (1825), concertina (1829) etc. La 6 mai 1829, austriacul C. Demian a obținut brevetul de invenție pentru noul său instrument Akkordeon. Primul model a lui Demian avea corpul instrumentului cu $L = 21$ cm, $l = 9$ cm și $\hat{h} = 6$ cm, dotat cu o singură claviatură, 5 clape și un burduf prevăzut cu 5 pliuri. În același timp, la Berlin exista un instrument numit Handäoline (Akkordeon), inventat de D. Buschmann, în anul 1822. Spre sfârșitul sec. al XIX-lea, italianul Beraldi a adăugat a doua claviatură. Sistemul de producere al sunetelor la acest instrument se baza pe principiul bisonor: două sunete diferite emise corespunzător mișcărilor „tras-împins” ale burdufului. Un constructor anonim, substituind principiul bisonor cu unul nou unisonor, a obținut un sunet continuu valabil pentru ambele mișcări ale burdufului. Ulterior, instrumentul a fost perfecționat dându-i-se dimensiuni mai mari, două claviaturi mai extinse și un burduf format din până la 20 de pliuri. Acordeonul de concert a fost definitivat de francezul P. Manichon, în anul 1950. La una dintre edițiile Salonului Internațional de Muzică din Frankfurt, s-a

de aripă (în lat., ala = aripă) cu coardele desfășurate pe verticală. Coardele se ciupecsc cu degetele. Paulus Paulirinius citează un model sinonim numit ala integra, ale cărui coarde se ciupecscu cu un plectru. Reprezentări iconografice ale instrumentului se găscsc în *Biblia lui Velislav*, document datat din 1340 și păstrat la Biblioteca Universitară din Praga. Muzicologul Alex. Buchner remarcă prezența acestui instrument în vechi documente de origine cehă.

ALABU-SĂRĂNGĪ, instrument cu coarde și arcuș tipic indian, var. de sărăngī prevăzut cu 4 c. acordate: sib₁, fa₂, do₃, sol₃, suplimentate cu alte 7-8 c. de rezonanță acordate diatonic: sol₃, la₃, sib₃, do₄, re₄, mi₄, fa₄, care vibrează prin simpatie. I se mai spune violina indiană din Bengal.

ALA INTEGRA ↑ ala bohemica.

ALAPĪNĪ VĪNĀ, instrument cu coarde ciupite, var. de vĪnă folosit în Bengal, India.

ALAUDE, port. ↑ lăuta.

ALĂUTĂ ► Lăută,: denumire populară pentru cobză, de unde se pare că a derivat termenul lăutar, astfel: al'ud (termen arab) → alăută → lăută → lăutar.

ALBISIPHON, instrument de suflat cu ambușură laterală, tip de flaut bas sistem Böhm, transpozitoriu acordat în Do, plasat cu o octavă mai jos decât flautul oblic de orchestră. Instrumentul a fost inventat în anul 1911 de italianul A. Albisi din Milano. De asemenea acesta a construit și un model contra-alto acordat în Fa. ♦ Not. muz.: cheia de violină (cheia Sol); înt. scr. = si₃ – fa₃; ef. real = si₂ – fa₄.

ALBOGON, sp. 1. Instrument de suflat cu ancie simplă cu rezervor de aer, tip de cimpoi cunoscut în timpul lui Lope de Vega. 2. În organologia spaniolă din sec. XVI–XVII, termenul desemna un instrument de percuție idiofon cu sunet nedeterminat, tip de talgere.

ALBOKA ► Alboquea, Albuquerque, termen basc derivat din arabul al-buq sau al-buk, care indică o var. de clarinet dublu construit din bambus sau din lemn cu cele două tuburi unite la capete de un inel metalic. În fiecare tub se află câte un fragment de corn de animal în care se fixează câte o ancie simplă batantă. Cele două tuburi sunt prevăzute cu 8 orificii digitale. Este întâlnit la populația bască situată pe cele două versante ale munților Pirinei.

ALFANDOQUE ► Alfandoke, sp.: instrument de percuție idiofon cu sunet nedeterminat, var. de maracas compus dintr-un tub cilindric din bambus închis la cele două capete, în interiorul căruia sunt introduse boabe uscate de porumb sau bile mici din metal. Prin agitare, instrumentul produce un zgomot asemănător unei ploii torențiale. Este răspândit în Columbia, Ecuador și Peru de sud.

ALGHAÏTA ↑ ghaïta.

AL'ŪD, [arab 'ud, rom. lemn]. Vechi instrument arab cu coarde ciupite, cunoscut astăzi cu numele de lăută. Cutia de rezonanță este piriformă, foarte bombată. Fața de rezonanță din lemn alb cu aspect plat este perforată (după mărime) cu 2–3 orificii acustice în formă de rozetă, numită în arabă 'uyun, (rom. – ochi). În prelungire se află un gât scurt divizat de mici prăgușuri transversale, care se termină cu un jgheab ranversat. Modelul cu 5 c., numit 'uruq, (rom. – vdrie) este acordat: sol₂, la₂, re₃, sol₃, do₄. Unele modele au și a șasea coardă acordată în fa₄. Coardele se ciupesc cu un plectru, folosind o tehnică specială. ♦ Simbol al muzicii tradiționale arabe, al'ud (arab ud, rom. – lemn sau lemn flexibil) derivă din instrumentul persan barbat și cel arab mizhār. Primele modele fără tastieră, introduse în Arabia pre-islamică, au aparținut perioadei Sasazinilor din vechea Persie (224–651 d.Hr.). Tipul clasic avea 4 c. simple. Fiecare coardă era divizată

în șapte intervale compuse din sferturi de ton sau alte microintervale caracteristice sistemului modal muzical arabo-persan. Abdul Hassan Ibn Nafi, zis Ziryab, i-a adăugat în registrul grav cea de a cincea coardă. Ele erau acordate re₄, mi₄, la₄, re₅, la₅. După numeroase perfecționări aduse de virtuozii ai instrumentului s-a ajuns la forma definitivă, cea actuală. Prezența instrumentului se face cunoscută în cultura muzicală arabă din Uncia până în Iran și în țările magrebiene: Algeria, Maroc și Tunisia. Prima consemnare a fost făcută de filozoful și teoreticianul Al Farabi în *Kitab al-musiqi al-kabir* (*Marea carte a muzicii*). Instrumentul se numea kettarah la asirieni, qitār la arabi și kwitarah în vestul Egiptului. O dată cu acțiunile militare de cucerire întreprinse de arabi (711–718), a avut loc și pătrunderea acestui instrument în sud-vestul Europei (Spania, Portugalia, Italia meridională). Datorită diferitelor transformări de structură organologică instrumentul s-a adaptat modurilor muzicale medievale din Europa. ♦ Echiv.: lăuta, tanbur.

AMADINDA, instrument de percuție idiofon cu sunet determinat, var. de madimba fără rezonatoare. A. o întâlnim frecvent în formații instrumentale europene din muzica cultă contemporană. Este cu predilecție răspândită în Congo (Africa ecuatorială) și în Uganda (Africa de est).

AMAN KHUUR ► Temür khuur, instrument hibrid, tip de drâmbă mongolă cunoscută în două variante: temür khuur, cu lamela metalică și khulsan khuur, cu lamelă din bambus.

ARCHI-BOMBARDON, fr.: instrument de suflat de alamă cu pistoane și muștiuc, tip de bombardon caracteristic în muzica militară franceză. El îndeplinește rolul de bas armonic ca și contrabasul sau tuba din orchestra simfonică.

ARCHICISTRE, fr. ↑ arciliuto.

ARCHIGUITARE, fr. ↑ chitarrone.

ARCHILAUD, sp. ↑ arciliuto.

ARCHILUTH, fr. ↑ arciliuto.

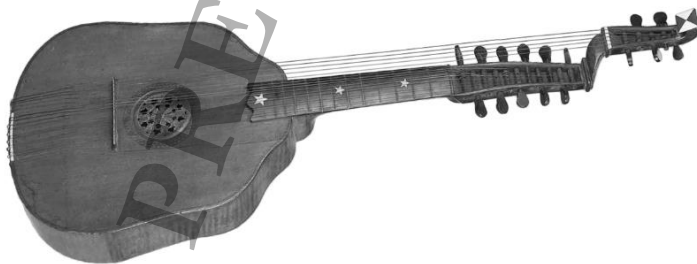
ARCHIVIOLA DI LIRA, it.: instrument cu coarde ciupite, tip de lyră bas, prevăzută cu 24 c. A fost deosebit de apreciată în Italia sec. XVII–XVIII. O întâlnim menționată la M. Praetorius în *Syntagma Musicum*, 1618.

ARCHLUTE, engl. ↑ arciliuto.

ARCICEMBALO ► Arciorgano, it. [gr. archiorgano]. Vechi instrument cu coarde ciupite și claviatură, var. de cembalo conceput pentru muzica polifonică greacă. Instrumentul era prevăzut cu 6 claviaturi sau manuale, dotat cu un mecanism special care permitea mânuirea lui în trei modalități: diatonic, cromatic și enarmonic. Din sec. al XVII-lea, claviatura s-a redus la 3 manuale. Instrumentul a fost inventat în anul 1551 de N. don Vicentino și prezentat în *L'antica musica ridotto alia moderna prattica* și în *Descrizione dell'arciorgano*, 1561. Menționăm și o altă opinie precum că adevăratul inventator ar fi Domenico da Pesaro (Domenius Pisarenensis) care realizează acest instrument după indicațiile lui G. Zarlino (descrie în *Institutioni harmoniche*, Veneția, 1558). O consemnare anterioară a fost dată și de spaniolul F. Salinas în *De musica libri septem*, 1557.

ARCICHTARRA, sp. ↑ chitarrone.

ARCILIUTO, it. [fr. arcilute; germ. Erzlaute, Baßlaute; engl. archlute; sp. arcilaud]. Termen generic caracteristic unor vechi instrumente cu coarde ciupite din familia lăută specifică registrului grav. Ele se deosebesc prin faptul că prezintă

două volute. Pe voluta principală sunt prinse un număr variabil de coarde pentru melodie, iar pe voluta secundară se găsesc de obicei 6-8 c. simple sau duble, numite coarde burdon (de acompaniament), acordate diatonic. Coardele se ciupeau cu un plectru. În practica muzicală A. îndeplinea rolul de bas cifrat

Modelul prezentat de Mustel era dotat cu un mecanism cu dublă expresie, capabil să execute nuanțe progresive de la piano la forte și invers. Desigur A. poate fi considerat un acordeon de mari dimensiuni. ♦ Not. muz.: pe două portative, în cheia de violină (cheia Sol) și de bas (cheia Fa). ♦ Echiv.: aeoline, antiphonel, echiquier, harmonicorde, melodina, mediophone, orchestrelle, orga americană, orga expresivă, orphéal, pansymphonicon, physharmonika, piano mélodieux, triphonium, typhon, vocalion.

ARMONIU PIAN, instrument hibrid, combinație de pian cu armoniu, prevăzut cu două rânduri de ciocănele, inventat și perfecționat de W. Hlawatsch.

ARMVIOLA, germ. ↑ Armgeige.

ARNOLO, instrument cu coarde și arcuș din familia viola d'amore, prevăzut cu 4 c. duble și un număr variabil de coarde de rezonanță. Model prezentat la Expoziția Universală de la Paris, ediția 1900.

ARPA, 1. It. ↑ harpa. 2. Termen pentru tambur din Papua Noua Guinee.

ARPA A CEMBALO, it. ↑ claviciterium.

ARPA CITARA, sp. ↑ arpanetta.

ARPA CON LE CORDE INCROCIATE DI DUE ORDINI, it.: numele primei harpe cromatice cu coarde încrucișate, concepută în anul 1634 de medicul B. Giobernardi pentru regele Franței, Filip al IV-lea. O descriere în detaliu este consemnată de acesta în *Tratado de la musica*, 1634. Italian de origine, stabilit la Madrid, Giobernardi a deosebită activitate ca harpist, muzicolog și constructor de instrumente. Invenția acestui tip de harpă a fost greșit atribuită lui Juan Lopez și G. Lyon.

ARPA DI VETRO, it. ↑ harpă de sticlă.

ARPA DOPPIA, it. ↑ harpa.

ARPANETTA ► Chitara d'amore, it. [germ. Flüsterharfe, Harfenettgen, Spitzharfe, Switcherharfe: engl. pointed harp; sp. arpa citara]. Instrument cu coarde ciupite, var. de țiteră cu cutia de rezonanță plasată vertical. Cele 36 c. din metal sunt repartizate astfel: pe dreapta, registrul mediu și acut cu coarde din oțel (destinate melodiei); pe stânga, registrul grav cu coarde din alamă (pentru

AZUMA KOTO ↑ wagon-koto.

AZZURINU, it.: instrument de percucie idiofon cu sunet nedeterminat, tip de trianглу folosit în Sicilia.

PREVIZUALIZARE

BALINGI, instrument de percuție idiofon cu sunet determinat, tip de xilofon congolez cu claviatura formată din 8 plăci din lemn exotic, acordate, lipsite de rezonatoare.

BALȘOI BARABAN, rus. ↑ toba mare.

BAMBAM, instrument de percuție membranofon, var. de tambur tubular cu două membrane. Instrumentistul lovește cu palma mâinii una dintre membrane, în timp ce cu cealaltă mână lovește cu un băț bazinul tamburului. Instrumentul este semnalat la gr. etn. Lobi din Volta Superioară (Africa subecuatorială).

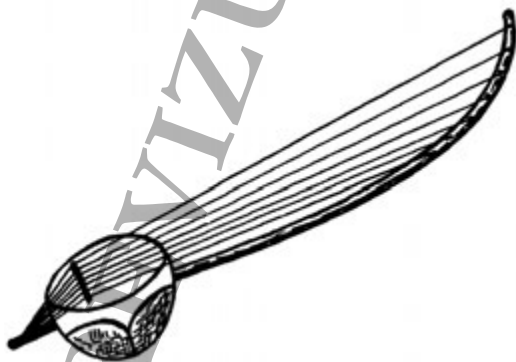
BAMBARA, instrument de percuție idiofon, var. de tambur sudanez construit complet din lemn, prevăzut cu o fantă în loc de membrană.

BAMBULA ► Bambola, 1. Instrument de percuție membranofon, tamburină răspândită în Antile și India de vest. 2. Instrument de suflat cu ambușură laterală, var. de flaut oblic construit din bambus, lipsit de clape, prezent în folclorul afro-cuban. F. Ortiz îl menționează în *Los instrumentos de la musica afrocubana*, Havana, 1952–1955.

BANA, instrument cu coarde ciupite din Liberia (Africa de vest).

BANDAIR, termen arab dat unui instrument de percuție membranofon, var. de tambur basc.

BANDAR ► Bender, 1. Instrument de percuție membranofon, tip de tambur basc cu următoarele dimensiuni: $\varnothing = 32-46$ cm, $\hat{h} = 7-12$ cm (după S. Marcuse). 2.

Instrument cu coarde ciupite, var. de harpă arcuită cu 7 c. (după Paul Arma).

BANDASKA, ceh.: instrument de percuție membranofon, tip de buhai folosit de copiii din Boemia cu ocazia sărbătorilor creștine premergătoare Crăciunului (Marea sărbătoare a nașterii Domnului Iisus Hristos).

BANDIL, instrument de percuție membranofon, var. de tambur african de formă tronconică, prevăzut cu două membrane. B. este semnalat la gr. etn. Barma și Arabă Salamat din Ciad (Africa centrală).